

Akademik Sima Ćirković

SALIH JALIMAM: "DJELATNOST DOMINIKANACA U SREDNJOVJEKOVNOJ BOSNI"

Tuzla, 1999.

Knjiga Saliha Jalimama "Djelatnost dominikanaca u srednjovjekovnoj Bosni" nastala je radom u okviru finansiranog istraživačkog programa, a u osnovi je doktorski rad odbranjen na Filozofskom fakultetu u Tuzli. Rad ima 197 stranica teksta, iz kojeg se vidi da je rezultat upornog i brižljivog istraživanja. Impozantan je broj pregledanih arhivskih fondova (Venecija, Zadar, Split, Hvar, Dubrovnik, Zagreb) i literature, koja je prikupljena do najmanjih sitnica, do priloga u kalendarima ili spomenicama, ukoliko se odnose na dominikance ili pojedine samostane.

Autor je temu zatekao već obrađenu, sa proučenim opštim crtama, uočenim glavnim junacima, zapaženim odlikama pojedinih perioda. Pa ipak, ostalo je prilično i za autora Saliha Jalimama. Prije svega, u toj obimnoj literaturi nema, osim kratkih, popularnih pregleda, pokušaja da se u celini osvetle dominikanci u srednjevekovnoj Bosni. Autor je, zatim, - upoznavši koliko god je bilo moguće opšte crkvene prilike, zatim političke odnose bosanske države i u bosanskoj državi - ta sva znanja stavio u pozadinu onih dokumenata koji neposredno govore o delovanju dominikanaca. Time je samo obezbedio uslove da dominikance smesti u realan ekonomski, društveni i kulturni okvir.

Dosadašnja fragmentarna i uopštena znanja o dominikancima u Bosni pokazivala su nesrazmere među periodima: dominikanci su aktivni i prisutni u XIII veku, a kasnije su za Bosnu periferni i indirektno vezani. To je sada vrlo lepo pokazao autor, povezavši sve te odvojene podatke u prostranu celinu.

Kako je autor morao pratiti izvore, u njegovoj kompoziciji se reflektuju neujednačenost i različita priroda raspoložive građe. Prva glava knjige, "Uvod u izvore i literaturu o dominikancima u

srednjovjekovnoj Bosni”, ima karakter istoriografskog uvoda u kome su vrlo nijansirano ocrtani glavni doprinosi starijih i novijih autora. Pada u oči temeljna kritičnost autora, kombinovana sa objektivnošću i razumevanjem za sve ono što je unapređivalo poznavanje teme. Nema niti traga nadmenosti i ocenjivanju s visine, tako čestih kod mladih autora koji temeljno obrade neko zapušteno polje.

Druga glava obrađuje ”Opšte podatke o dominikancima”, sa detaljima o formiranju propovedačkog reda i njegovim manifestacijama u prvim desetlećima delovanja. U sledećoj glavi: ”Dolazak i početna djelatnost dominikanaca u srednjovjekovnoj Bosni”, pored opštih podataka o osnivanju prosjačkog reda i njegovog širenja, spornih pojedinosti o dolasku u jugoslovenske zemlje, temeljno su analizirani izvori o delovanju dominikanaca u srednjevekovnoj Bosni, njihovom učešću u borbi protiv bosanskih dualističkih jeretika. Glava se završava specifičnim vezama stranih dominikanskih pisaca sa zbivanjima u Bosni, njihovim pisanjem o delovanju sabraće i stradanju.

Četvrta glava bavi se ”Domikancima-bosanskim biskupima”. S obzirom na to da su u fokusu ličnosti biskupa reformisane bosanske biskupije, autor je zahvatio delom i prethodni period, a produžio ga u prvu polovinu XIV veka, jer se problematika delovanja reda kao kongregacije odvojila od delovanja ličnosti članova reda, kojima su poverene biskupske časti.

”Spor dominikanaca i franjevacu u srednjovjekovnoj Bosni” obrađen je u petoj glavi i predstavlja jedan od čvorova tematike i u razvoju reda u Bosni, a i u kasnijim naporima istoričara da sagledaju što se stvarno dogodilo. Pravo na vršenje i ispitivanje sumnjivih zbog jeresi i suđenja određivalo je sadržinu rada u jeretičkim sredinama i dominikanci su u tome dobili konkurenciju u drugom prosjačkom redu: Maloj braći - franjevcima. Prenevši ovlaštenja na inkviziciju franjevcima, papska stolica je izabrala drugi stil rada, strpljivo delovanje među pastvom, umesto oštre borbe protiv jeretika i njihovih vođa. Samim tim dominikanci su izgubili tlo za dalje delovanje. I, poslednji period: ”Dominikanci u srednjovjekovnoj Bosni u XIV I XV stoljeću” posvećen je pojedinim ličnostima koje imaju veze sa Bosnom, vladarima ili oblasnim gospodarima, ali i onima koji su često u diplomatskoj misiji ili funkciji posrednika. U ovoj glavi su kao medaljoni obrađeni: Augustin Kažotić, Ivan Stojković, Ivan Uljarević, Nikola Barbuć, Vlaho Kostandini i Toma Tomazini.

Sličnog karaktera je i poslednja glava, "Dominikanci-trebinjsko-mrkanjski biskupi", gde je, pored ličnosti i hronologije, raspravljano i pitanje o vezi dominikanaca sa ovom titularnom episkopijom. Zaključak i Riassunto daju sumarij postignutih rezultata u ovom radu.

U celini uzev, ovo je veoma dobar i kritičan rad, koji ima neobično bogatu dokumentaciju i predstavlja prilog poznavanju istorije srednjevekovne Bosne, te se prima kao vredan rezultat istraživanja.